

Verslag Tafel van XII – The Position of Europe in the World

De Tafel van XII, onderdeel van The University of Life and Work is begonnen aan nieuw kwartaal, met een nieuw thema: de positie van Europa in de wereld. Een breed thema dat aangevlogen wordt vanuit de vluchtelingenproblematiek. We stellen ons kritisch de vraag: hoe komt het toch dat wij ons achter de dijken lijken terug te trekken? Waarom vinden wij het zo belangrijk dat onze buurman of -vrouw voor hetzelfde elftal juicht? En hoe verhoudt zich dat met de waarden van vrijheid, gelijkheid en broederschap die alomtegenwoordig zijn in Europa? En waarom zijn wij tegenwoordig zo bezig met de natiestaat? Johnny de Mol (oprichter vluchtelingenhulporganisatie Movement on the Ground), Anton Hemerijck (Hoogleraar Politiek en Sociologie aan het Europees Universitair Instituut te Florence), Halleh Ghorashi (Hoogleraar Diversiteit en Integratie VU Amsterdam), Felix Klos (campaigner voor de Democraten (VS), auteur van *Churchill, vader van Europa*, speechschrijver van Rob Jetten (D66)) gingen hierover het gesprek aan.

Halleh Ghorashi kwam met de Iraanse revolutie in aanraking toen zij fanatiek marxist werd en het activisme in Teheran in ging.. Zij verspreidde folders met de revolutionaire boodschap, werd aangevallen, maar knokte terug: ‘Ik was jong, gaf kritiek op het beleid en was erg fanatiek in het opkomen voor mijn eigen ideeën.’ Op een begeven moment werd Halleh opgepakt, en wist dat zij zou worden nagetrokken. Ze werd door smokkelaars naar Europa gebracht, waarbij zij gewoon op Schiphol landde: ‘Elke stap was angstaanjagend. Hoewel alles legaal was, was het tegelijkertijd totaal illegaal.’ Toen Halleh in Nederland kwam is zij niet in een asielzoekerscentrum (AZC) terechtgekomen, maar gewoon in een studentenflat. ‘De reden dat ik succesvol kon worden, ligt precies daarin. Ik kon gewoon gaan studeren begin jaren ‘80’.

Hoe stond Europa er intussen voor? Anton Hemerijck: ‘Begin jaren ’80 was de grootste crisis sinds tijden. In die tijd dachten we dat Europa op z’n gat lag en alles geflexibiliseerd ging worden om Europa uit het slop te trekken. Een van de maatregelen was om de – toentertijd – verkwistende verzorgingsstaat in te perken. Toen is er bedacht dat Europese integratie alleen verder kan gaan door een truc. De Europese gemeenschap zei tegen alle lidstaten: ‘Je mag meedoen, maar je staat er alleen voor’. Oftewel: alle lidstaten kozen voor verdere integratie, zonder dat er daarvoor een veiligheidsnet bestond voor als het verkeerd ging. ‘Dat ging een tijdlang goed, eigenlijk tot de crisis van 2007/2008.’

Felix Klos denkt bij die periode vooral aan de Val van de Muur. Volgens Hemerijck versterkte dit ontwikkeling alleen nog maar het succes van die interne markt en het (neo-) liberalisme. ‘In de jaren ’50, met de depressie in het achterhoofd, koos men voor stabiliteit. Hierbij stond de mens en zijn rechten centraal en was het de expliciete bedoeling om Europa – na twee wereldoorlogen, red. – te stabiliseren. De ironie van het Europese succes is dat de focus na tientallen jaren weer bij de natiestaat is komen te liggen en juist versterkt is.’

Ruben van Zwieten: ‘Johnny de Mol werd beschermd opgevoed in het Gooi, maar al snel kwam oud-profvoetballer Søren Lerby, de tweede man van Johnny’s moeder Willeke Alberti, en nam hem mee door Europa. Wat maakte je daarvan mee, Johnny?’ Johnny denkt dat je als kind heel erg bewust bent van je omgeving, ‘maar ook al was het binnen Europa, ik heb veel culturen meegemaakt, heb veel talen leren spreken en als resultaat hiervan kan ik mij gemakkelijk aanpassen.’

Terug naar de Iraanse Halleh Ghorashi die het omgekeerde verhaal van Johnny heeft meegemaakt: ‘Het geluk was dat ik niet in een AZC terecht kwam, maar als 20-jarige door het dagelijkse contact met Nederlanders de taal snel machtig ben geworden. Ook was belangrijk dat men in mijn omgeving mij niet zag als een nummer of een dossier, maar als mens.’ Dit stelde Halleh ook in staat om antropologie en later filosofie te studeren, wat ze toen leerde was dat ‘na de Tweede Wereldoorlog niet alleen de natiestaat viel, maar er ook kritiek op de moderniteit opkwam. De holocaust was een voorbeeld van hoe het verkeerd kon gaan in en met de moderniteit, vooral door een verkeerde rationaliteit. In Iran was ik al getriggerd door de Verlichting, maar hier kwam in ik aanraking met de Joodse filosoof Levinas, die de tekortkoming van de individualiteit en het niet de ruimte laten aan de ander.’

Felix Klos haakt hierop aan door toch nog verder te vragen naar dat Iraanse marxisme en de positie van de mens: ‘Het idee is dat bij het communisme juist te veel ruimte wordt gelaten aan de ander. Hoe zag Halleh dit in het Nederlandse bestel, waren we allemaal al neoliberal of was er een alternatief?’ Halleh verwijst hierbij terug naar de ‘crisis’ die ontstond na de Val van de Muur, waarbij werd gezocht naar een alternatief voor het communisme. Wat Halleh opviel in Nederland was dat niemand het kapitalisme in twijfel leek te trekken. Er was geen tegenkracht voor het kapitalisme, en dat is problematisch. Mijn eerste jaren werden echter nog veel meer getekend door zelfkritiek, maar dat men heilig geloofde in het systeem. Dat is heel anders dan in de dictatuur, waar men aan alles twijfelt, zeker als het door de overheid wordt gezegd’.

Terug naar Anton Hemerijck: ‘Het kapitalisme heeft een tegenkracht en een stak kader nodig. De verzorgingsstaat hield eigenlijk de democratie en het kapitalisme bij elkaar. Na de Val van de Muur werd het kapitalisme ten opzichte van de democratie erg dominant, en de gevolgen daarvan hebben we met de eurocrisis de wrange vruchten geplukt. Die tegenkrachten zijn er dus niet gekomen, en dat heeft het systeem gedestabiliseerd. In Amerika werd de verzorgingsstaat gefinancierd door de creditcard.’

Felix Klos ging bij in 2016 bij de Amerikaanse presidentsverkiezingen de campagne leiden van Clinton in Iowa. Hij kwam binnen omdat hij een Amerikaans paspoort heeft en in Vermont heeft gestudeerd. ‘Eigenlijk begon ik bij Bernie Sanders, die dacht dat ik als Nederlander uit de juiste, socialistische, hoek kwam. De reden dat ik voor Hillary kon gaan werken was dat in Iowa Sanders-aanhangers zaten, maar die weigerden voor Hillary te kiezen.’ Wat Felix ziet als hij terugkijkt was dat heel de staat volstond met posters van Trump. In Iowa was het ook nog eens zo dat er heel veel mensen die nooit stemden, nu opeens op Trump stemden. ‘Ik was er mede naartoe gegaan, omdat ik bang was dat de verkiezing van Trump de internationale veiligheidsorganisaties die de vrede hebben behouden, zou doen wankelen. Ook zie ik dat de splijtende ongelijkheid in Europa aanwezig is. Denk daarbij aan de protesten van de gele hesjes. Ook in Nederland moeten we uitkijken, want wij hebben bijna de grootste vermogensongelijkheid.’

Terug naar Johnny de Mol, die zich pas echt begon te interesseren in de wereld waar wij leven toen het Syrische jongen op het strand lag, aangespoeld na een boottocht over de middellandse zee. ‘De Ibiza-vakantie heeft toen plaats gemaakt voor een Lesbos-hulpvakantie. Dat heeft alles op z’n kop gezet: we zijn toen met vrienden naar het strand gereden en vijf minuten later stonden wij al met kinderen in de armen die net waren aangekomen vanuit Syrië en Afghanistan. Toen werd ik mij juist bewust van wat Europa is. Op een begeven moment hebben we ons bemoeid met de opvang van vluchtelingen. Tot dan toe werkte dat nog met een boekje van de UNHCR uit 1947, gewoon een tentenkamp

opzetten. Met mensen die muziekfestivals organiseren hebben we bekeken hoe dit past bij festivals, want daar zitten grote gelijkenissen tussen.’ Later ging Johnny naar scholen, ging lezingen geven omdat het heel erg belangrijk is om mensen bij elkaar te brengen. ‘Ik vraag mensen niet om geld, maar om tijd, dat wat het kostbaarste is om te geven. Gewoon om te helpen. Later hebben wij het hotel opgericht, waardoor de vluchtelingen niet in een AZC terecht komen, maar gewoon tussen de mensen. Onze taak is om of voor de dieren, of voor het klimaat of voor de kwetsbare medemens op te komen. Als je dat niet doet, dan ben je gewoon een lul.’

Johnny wil in de toekomst de omgekeerde reis maken, van Nederland naar in ieder geval Griekenland en vanaf daar wellicht met een brief voor vader of moeder verder. ‘De vluchtelingen mogen hun thuisland niet meer in, ik kan dat nog wel.’ De vluchtelingen hadden overigens een redelijk goed beeld van Europa. Johnny: ‘Dat komt omdat wij de mensen uit de stad zien, de hoogopgeleiden die ook genoeg geld hadden om überhaupt te vluchten. In Jemen zitten de laagopgeleiden mensen van het platteland, daar gebeurt het ronselen.’

Anton Hemerijck merkt op dat het systeem van op eigen benen moeten staan ook invloed heeft gehad.

‘Ik heb een belachelijk idee over de crisis en Europa: dat stabiliteits- en groeipact krijg je niet veranderen. Maar als je zegt dat de Europese Unie de vakbond van de toekomst is, dan kun je zeggen dat je alle investeringen in het onderwijs en de kinderopvang buiten de drieprocentnorm houdt. Hiermee vang je twee vliegen in een klap: vrouwen gaan aan het werk, kinderen krijgen beter onderwijs. Hiermee stabiliseer je de situatie in die landen en geef je een enorm signaal af voor de toekomst en waar je voor staat.’

Wat zijn de lessen die Europa moeten leren? Halleh: ‘Europa heeft een geschiedenis die heel de wereld aanspreekt, dat heeft te maken met haar filosofie. Wat je nu ziet gebeuren is dat het credo van Descartes over de twijfel niet meer geldt, maar dat er zekerheid wordt gezocht door steeds meer te willen controleren. In landen waar de controle minder is, is er veel meer civil society, de private partijen en particulieren doen daar veel meer. Een land als Nederland, dat zo’n mooi systeem heeft opgebouwd, doet weinig met het zoeken naar verbinding voor wat echt nodig is: wij hebben zelf het systeem veroorzaakt waardoor alle negatieve verhalen over de vluchtelingen nu naar buiten komen. Dat is ook een gevolg geweest van de verzorgingsstaat, we zijn heilig gaan geloven in het systeem, zonder daar meer aan te twijfelen. Wat ik zie is dat de overheid dan juist nu zegt: participatiesamenleving, ga het zelf maar doen, terwijl de overheid het wel moet faciliteren.’

Johnny de Mol doet een oproep en betreft daarin de visie van Movement on the Ground: ‘Wij zoeken juist de verbinding tussen de vluchtelingen en de plaatselijke Grieken, als er iets moet gebeuren moet iedereen meedoen. Wij betrekken beide partijen in een verhaal, dat is het belang van de movement.’